

The interesting fact is that in Timok district, according to old syphilitic cases, there are no syphilitic disease of the nervous system. Diseases of organs in the oral cavity, bones and periost are prevailing ones.

Up to the present moment, syphilis has been already suppressed by the aid of the regular and rational syphilis treatment first in hospitals and then in the out-patient departments. But, there is a spreadness of the open and secret prostitution in villages as well as in towns, and through it syphilis and venereal diseases are easily spread; so, in the prophylactic sense it is necessary to have proper and expert regulation of prostitution and the governmental care for well-being and higher level of culture of the population.

AMATUS LUSITANUS I NJEGOV IZUM STAKLENE SISALJKE ZA DOJILJE I UPOTREBA SISALJKE ZI ISPRAVLJANJE ULEKNUTE DEČJE LUBANJE

Erich ROSENZWEIG

Glasoviti renesansni liječnik Amatus Lusitanus rođen je u mjestu Castelo Branco, u pokrajini Beira, u Portugalu, 1511. godine. Bio je maran, tj. prisilno kršteni Jevrej, kako bi time, radi vjerske netrpeljivosti, izbjegao nova proganjanja. Studirao je medicinu u Salamanki i bio promoviran 1530. god., tj. u 19. godini života. Kao praktični liječnik radio je isprva u Portugalu, zatim u Antverpenu i u Ferari, gdje je bio profesor i predavao, a poslije se preselio u Ankonu (1549. g.). Biografi ga opisuju kao tamnoputnoga (1), oštroumnog, izvanredno pronicljivog i intuitivnog čovjeka. Bio je vrlo nadaren, pa i poliglot (2), budući da je poznavao latinski, grčki, pa arapski, hebrejski, a od novovjekih jezika uz svoj portugalski još i španski, francuski, talijanski, njemački i turski, što dokazuje da je bio iznimno obrazovan u ono doba. U svojim mladim godinama bio je već dobro poznat po svojim stručnim djelima. U svojoj 25. godini života objavio je u Antverpenu (1536. god.), gdje se bio sklonio, pobjegavši iz domovine, radi već spomenute vjerske intolerancije i proganjanja, djelo medicinsko-botaničkog sadržaja »Index Dioscoridis« koje je, kao vrlo uspješno i važno, doživjelo vremenom više izdanja. To su tada bili komentari tek dviju prvih knjiga djela Pedanija Dioskorida, Anazarbejca (u 5 knjiga), koji je živio u I stoljeću u Rimu, a pisanih na grčkom jeziku. Te je komentare Amatus, kao autor, objavio bio još pod svojim pravim imenom Joannes Rodericus Casteli Albi Lusitanus. Sedamnaest godina kasnije (1553. g.) izdata je po prvi puta njegova *Materia Medica* — potpunjena — u 5 knjiga, s tumačenjima i opisanim botaničkim slikama u drvorezu. Botanički su nazivi u tim knjigama bili za svaki botanički primjerak navedeni na latinskom, grčkom, portugalskom, francuskom, talijanskom i na njemačkom, a gdje koji botanički izraz primjerka također još i na arapskom jeziku (slika 1). Te su mu knjige također doživjele mnogostruka izdanja — tiskana u raznim gradovima, u Veneciji, Strasburgu, Leydenu, Lyonu, Frankfurtu, Ženevi i drugim.

Amatus je postao opće priznat i kasnije glasovit u medicinskom svijetu po knjigama i stručnim navodima iz svoje liječničke prakse napisanim lijepim klasičnim latinskim jezikom i izdane pod nazivom: »Curationum medicinalium centuriae septem«. Te su knjige također bile vrlo rado čitane i listane od velikog broja stručnjaka, pa su tijekom godina i u razdoblju od 120 godina doživjele mnoga izdanja. Navodi se da su te Centurije tiskane u 22 razna izdanja u pojedinim tomovima, dapače ima

Slika 1. — Amatus Lusitanus.

navoda da je bilo i 57 pojedinih i također skupnih Centurija (3, 4, 5). Svaka od ovih Centurija sastoji se od 100 izabranih opisa bolesti i liječenja — »Kuracija« — odnosno povijesti bolesti uz češća tumačenja »Sholije«, o liječenju odnosno ishodu tih s medicinskog gledišta najinteresantnijih Amatusovih pacijenata. U tim se opisima nalaze razni znanstveni navodi koji su Amatusu donijeli taj glas, da je bio veliki liječnik-kliničar i praktičar, anatom, sudsko-medicinski stručnjak, botaničar, a ne manje još i kao priznati češki pronalazač i višestruki konstruktor zdravstvenih sprava i metoda za dijagnostiku i terapiju. Ne bi trebalo zaboraviti da se još napomene da je za vrijeme svoga boravka u našem Dubrovniku, god. 1557. i 1558, i praktičnog liječničkog rada, upoznao i nešto i razumio od naše »illyrica lingua« (Cent. VI. Cur. 49). Spomenuli bismo uz ostalo i od skorašnjih autora češće jedva tek nešto nabačeno o Amatusovim otkrićima, npr. kiruržima u Belgiji i u Ferari prikazanu skarifikaciju, odnosno stvaranje sitnih površinskih incizija na koži, za puštanje krvi. Naročito se rijetko spominje njegova češća primjena na polovicu prorezanih pija-

vica, u posebnim slučajevima, čime se produljuje njena sisna aktivnost, kako je iskustvo pokazalo, još za mnogo dulje vremena (Cent. V. Cur. 3; Cent. VI. Cur. 6, 37, 99.); zatim, još transilunimnacijsku metodu uz upotrebu svijeće za diferenciranje dijagnoze hidrocele; preporučuje rektalnu ishranu pacijenta sa stenozom esofagusa (Cent. I. Cur. 100); Amatus je preporučio poboljšani način incizije i drenaže kod empijema u pleuralnoj šupljini (Cent. I. Cur. 61). Već se češće puta navodi Amatusovo otkriće venskih zalistaka (Cent. I. Cur. 52). Rijetko se spominje da je upravo bio prvi koji je baš za vrijeme svoga rada u Dubrovniku dao točan opis srčanog infarkta (Cent. VI. Cur. 62), kao i da je bio prvi koji je dao, također u Dubrovniku, ispravni opis funkcije slušnog organa (Cent. VI. Cur. 87), dakle prije opisa Gabriela Falloppija iz god. 1561.

Od njegovih izuma se najčešće i nešto opširnije spominje sjajni izum zlatnog opturatora, što ga je specijalno konstruirao za nekog starog luetičara, grčkog kraljevskog porijekla, koji je imao perforirano sifilitičko nepce (perpetuum foramen relictum). Taj je opturator pločaste forme, s naročitim kvačicama i spužvicom, dao izraditi kod nekog zlatara i primijenio ga kod pacijenta koji nije mogao više jasno govoriti i zatim je opet jasno i razumljivo govorio (Cent. V. Cur. 14). Kasnije je još jednom dao izraditi takvu protezu za mladog dubrovačkog pacijenta Samuela Erqui-a i tom prilikom navodi Amatus da se takvi opturatori dadu izvesti i iz srebra i iz srebreno-olovne smjese.

Oko tog Amatusovog opturatora je kasnije nastao bio spor za prvenstvo i objavu pronalaska, jer su izum neki pripisivali bili francuskom barbir-kirurgu Ambroiseu Paré-u, što se kasnije bilo sigurno i definitivno dokazalo da je Paré iznio svoju objavu o pronalasku tek 1561. godine, dok Amatusov izum potječe još iz vremena objave njegove V Centurije, tj. između 1547. godine i 1561. godine (3, 4, 5).

U svojoj dosta obimnoj liječničkoj praksi koju je imao u svakom mjestu svoga boravka (u Anversu, Ankoni, Ferari, Pesaru, Rimu), a jasno i u našem Dubrovniku, susretao se dosta često i s ginekološkim oboljenjima i tretirao ih, a liječio i bolesnice s graviditetnim smetnjama i postpartalnim komplikacijama. U svojim je Centurijama naveo naročito interesantne slučajeve, kojih imade preko 10%, odnosno više od 80 raznih ginekoloških liječenja.

Pregledavajući prilično točno objavljenu literaturu o Amatusovim Centurijama, kako domaćih tako i od stranih autora, moglo bi se sa čuđenjem kazati da su se autori zapravo relativno slabo, odnosno dosta rijetko opširnije pozabavili navodima Amatusa u pogledu terapije ginekoloških oboljenja. Vrlo se malo, oskudno i škrtro izražavaju o Amatusovom stavljanju dijagnoze i primjeni terapije upravo tih raznih ginekološko-opstetričkih stanja. Malo se obaziru i na Amatusovu inventivnost i raznu konstrukciju njegovih terapijskih pomagala.

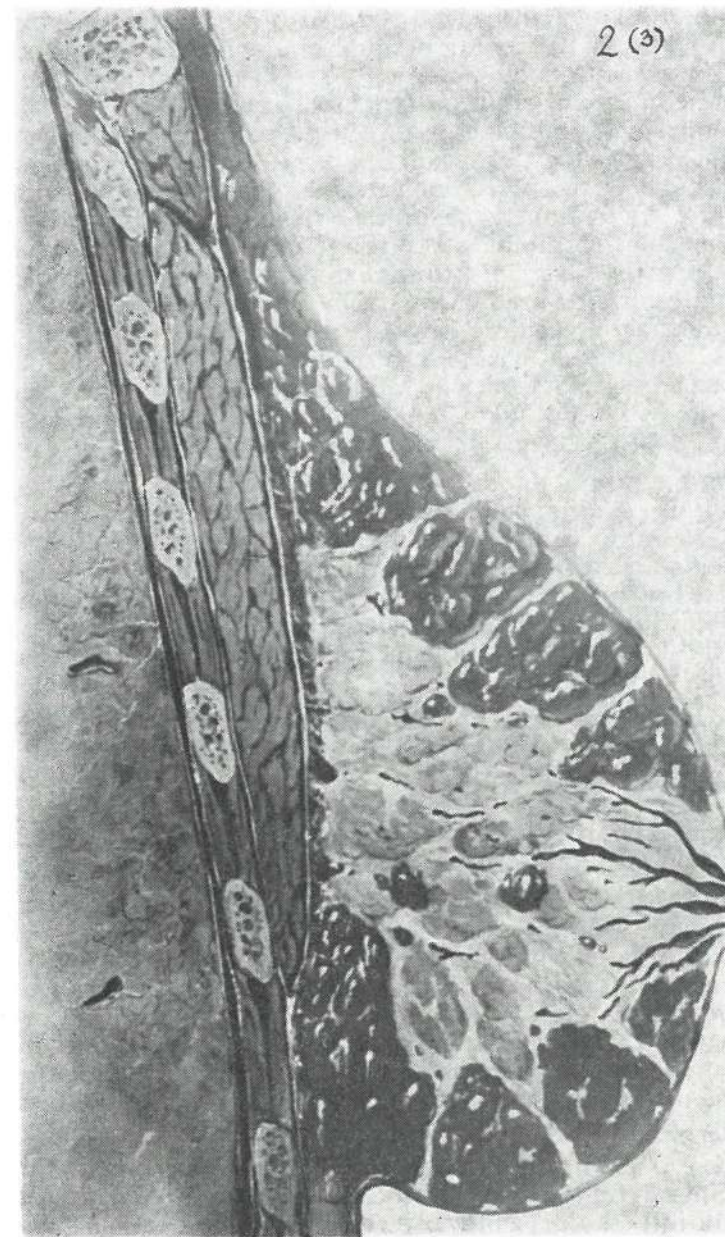
Jedan je takav Amatusov izum o kojem se rijetko piše nešto, a odnosi se na liječenje komplikacije u žene, iskrsele poslije porođaja djeteta, odnosno konkretno na konstrukciju staklene sisaljke za izvlačenje mlijeka iz dojki koje su nepravilno formirane. Izum koji svakako zavređuje da se jače istakne, budući da je i sâm Amatus taj izum smatrao osobito vrijednim, jer je uspio izliječiti i ublažiti boli u grudima puerpere i omogućio izlazak mlijeka iz dojki.

U odnosnom slučaju bilo je ženi dojenje novorođenčeta otešćano zbog prirodene, dosta rijetke, neuredne formacije grudnih bradavica. Poznavajući glavne patološke forme tih bradavica — kao što je papilla plana, papilla fissa, inversa — opisuje Amatus svoju tada dobro uspjelu terapiju (iz Pesara 1555. g.) pod nazivom »liječenje papila odnosno izduženje i formiranje grudnih bradavica« (Cent. V. Cur. 31). Navodi kako je mletačka vlastelinka (nobilis Veneta) poslije porođaja zbog unutra uvrnutih, stisnutih i sakrivenih grudnih bradavica imala pri namjeravanom pokušaju hranjenja djeteta velike boli i neizrecivu tegobu u vrlo već nabreklijima dojčkama poradi intus absconditas cantractaque mammillarum papillas, jer da se mlijeko nije dalo ispražnjavati ni u usta djeteta, a niti nekim drugim načinom, ut lac nec pueri ore nec artificio alio evocari posset. Tadašnje stanje u ženi je Amatus posve klasično opisao slikom kako je danas poznajemo kod kongenitalne nepravilnosti uvrnutoga oblika i često vrlo rudimentarne bradavice pod nazivom papilla circumvallata, oblecta inversa. Pri toj situaciji se na mjestu bradavice nalazi tvrdi, čvrsti, ožiljkasti obruč u sredini areole mammae, ugasite boje s tamnim kolobarom oko mjesta bradavice. Taj obruč obuhvata više ili manje duboku jamicu, udubljenje, u kojem se upravo nalazi ta posve pokrivena, invertirana bradavica.

Kod takvog se stanja zaista češće niti običnim, pa niti jačim istiskivanjem, niti čedinjim isisavanjem ustima, bradavice ne daju izdići iz dubine.

Jasno je da su onda dojke s dobro razvijenim mliječnim žlijezdama pune i vremenom silno nabrekle, uslijed sve većeg naviranja mlijeka, pa da su i nastali bolovi gdje kada vrlo intenzivni i kako ih žena u takvom slučaju opisuje da su još jači od »porođajnih bolova«. A čedo — novorođenče — ne može niti da uhvati niti da povuče sisnu bradavicu i ne može tako u usta dobiti niti jednu jedincatu kapljicu kolostruma ili mlijeka. Amatus veli: pošto sam dakle točnije uočio ovo nezgodno stanje i uvidio o čemu se radi, izmislio sam način kako bi se dalo učiniti da bi se te bradavice formirale i da budu trajno izvučene. Konstruirao sam jednu staklenu cijev — vitream phiolam machinor — s ne odviše širokim otvorom i odredio da se otvor cijevi prvo umoči u vrelu vodu, a zatim da se sva cijev napuni vrelom vodom, a odmah zatim da se sva voda ispusti, a još vrući otvor da se odmah postavi na mjesto uvrnute bradavice, što je, istini za volju, bilo za ženu dosta bolno, ali samo časom, jer je bol odmah prestala. Taj je postupak začudo odmah toliko izvukao bradavicu, da su uslijed te primjene i izvlačenja oblikovane i ostale izduljene — mirum enim in modum attrahit, qua attractione papillae formatae e elongatae manserunt. — Amatus nastavlja da se tim postupkom ne baš neznatna odnosno mala količina mlijeka izlila tj. bila je izvučena u cijev pa je zbog toga napetost i bol u dojci počela da popušta i uskoro zaista posve prestala (slika 2).

To je djelo bilo — kako kaže Amatus u svome oduševljenju o uspješnom ishodu — tako divno da je time i medicinska znanost doživjela ne baš malu slavu i u svome ushićenju ističe da su mu prisutni liječnici zbog tog naročitoga pronalaska i uspjeha odavali pohvalu, priznavajući da još tako nešto divnoga nikada nisu vidjeli, a da također nikada nisu kod nekoga nešto takvoga bili čitali — fuit nanque opus hoc mirum, ex

Slika 2. — Mamillae inversae.

quo ars medica non parvam gloriam consecuta est, qua de causa et medici assistentes hoc summopere laudarunt, ut qui nunquam antea viderant, nec aput aliquem legerant.

Kako smo upravo naveli, znamo da pri ovakvoj, moglo bi se zapravo reći zaista rijetkoj malformaciji dojki i u postpartalnoj situaciji pri pokušaju dojenja sa uvučenim prsnim bradavicama nastaje zaista za majku dovilju nesnosno bolno stanje, te se i u nas narod u našim unutrašnjim predjelima zemlje i danas snalazi i ispomaže na sličan način liječenjem tih prsnih komplikacija koje se temelji na jednakom principu, tj. postizanju negativnog tlaka, kako ga je u ono doba Amatus smislio i u slučaju one Mlečanke upotrebio. Narodna medicina, koliko nam je poznato, ponegdje uz trljanje i masiranje mjesta uvrnutih bradavica upotrebljava konačno i zagrijane male tikvice uz stvaranje negativnog tlaka i postavlja ih uz vrlo ugrijani i time razređeni zrak, s vrhom takve tikvice na doviljinu uvrnutu bradavicu, što ih onda iz dubine jamice u dojci izvlači. Takav način liječenja u Bosni je u »Vjesniku« »ZZSE sifilisa« Banjaluka, 1942. g. naveo A. Nick, ali se nigdje nije dalo naći spomenuto da su se te male tikvice, ili kupice — ventuze, rimske cucurbitulae ili grčki skyai, pa rogovi vola, itd, također bile upotrebile u tu svrhu, tj. kod prsnih malformiranih bradavica pri potrebi dojenja.

Moderna terapija upotrebljava ručne pumpice-sisaljke za ispraznjavanje mlijeka iz dojki koje se mogu po potrebi primijeniti i za izdizanje tako uvrnutih sisnih bradavica, a ima sada i takvih sisaljki na električni pogon. U najnovije vrijeme mogu se još koristiti i posebni električni vakuum ekstraktori koji se inače gdjekada upotrebljavaju namjesto porođajnih kliješta za indicirano izvlačenje djeteta u toku njegovog rođanja, a koji također djeluje na principu isisavanja zraka i stvaranja negativnog tlaka (slika 3).

Prema tome je u ono doba Amatusov terapijski način bio izum, a sama izrađena staklena sisaljka — cijev bila u n i k u m. Taj unikat, kako su ga označili liječnici koji su ga tada vidjeli, nije nam Amatus, na žalost, točnije opisao kojeg je oblika bila staklenka i kako je izgledala, što bi nam bilo od naročito interesa, a znamo jedino da je »vitrea phiola oris non admodum latam circumferentiam habentem« bila.

Tražeci u našim zagrebačkim muzealnim zbirkama u odjeljenjima staklenih predmeta ne nalazimo ništa niti sličnoga što bi se moglo usporediti sa onim Amatusovim izumom, jer nema nikakvog starinskog staklenog predmeta koji bi bio prikladan za terapiju na ženskim dojkama, tj. da se upotrebi za ispravak nepravilno formirane, uvrnute prsne bradavice, kao niti za izvlačenje mlijeka. Dapače, ni u raznim izdanjima svjetskih kataloga za predmete starorimskog doba, pa niti za doba renesanse, nije se među slikama i crtežima staklovlja našla ni po formi nekog predmeta tip koji bi mogao odgovarati sličnoj terapiji.

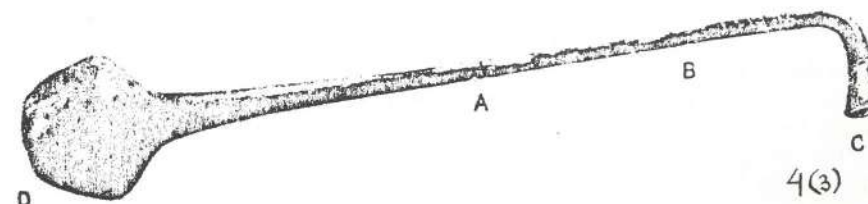
Jedino se u našoj literaturi našao među objavama u tomu Bulićeva zbornika »Strena Bulićiana« (11) točan opis jedne »starinske staklene sisaljke za dovilje« koja je bila oštećena nađena na terenu naše zemlje i nalazila se u muzeju grada Zadra (ali je više ondje nema, pošto je bila za vrijeme prošloga rata odnesena). Bivši direktor tog Zadarskog muzeja, Josip Bersa, svojevremeno je o toj nađenoj sisaljci dao podatke da je godine 1895. nađena tik glavne ceste, u blizini općinskog groblja u Zadru, a pokraj ostataka jednog rimskog, već u starije vrijeme pretraženog groblja. Taj je predmet od neobičnog zelenkastog stakla koji je

na dva mjesta, otprilike u sredini duljine, bio smrvljen od poviše naslaganog kamenja.

Slika 3. — Vakuum-ekstraktor apliciran na djetinjoj glavi.

STARINSKA STAKLENA SISALJKA ZA DOVILJE

Slika 4. — Staklena sisaljka iz Zadarskog muzeja, nađena 1895. godine.

Taj je predmet jedna prosta cijev koja se na jednom kraju (C) pre-
giblje postupno na pravi kut i pri vrhu proširuje u obliku ljevka sa na-
vlaš i pomnivo zaobljenim rubom oko otvora. Prema suprotnom kraju,
počinjući od polovice svoje dužine, cijev biva pomalo sve to šira i svrša-
va u formi jedne bočice sa čunjastim i probušenim dnom (D) (ali nema
nikakvog udubljenja ili rezervoara za ev. skupljanje neke tekućine); rub
i ovog otvora zaobljen je kao god onaj na drugom kraju cijevi. Opisani
predmet dug je sada 312 mm.; kad je još čitav bio, ubrojivši naime nje-
gove smrvljene i izgubljene dijelove više u sredini cijevi (kod A i B), bio
je po prilici 320 mm dug. Na srijedi cijev je debela 7 mm; na kraju C pri
otvoru promjer joj je 14 mm, a sam otvor širok 10 mm; na suprotnom
kraju najveći je promjer bočice 53 mm, a otvor je 9 mm širok (slika 4).

Taj se predmet držao za vjerojatno nekom vrstom sisaljke kojom su
si rodilje mogle sisale same preobilje svoga mlijeka. Fotografija toga
staklenog predmeta je po stručnjacima na liječničkom skupu bila prika-
zana i navodno da su većina izjavili da su suglasni s predloženim tuma-
čenjem, našavši da je predmet doista jedan u n i c u m; samo nekolicina
na skupu mišljahu da je spravica valjda služila za pretakanje tekućina, a
toga su mišljenja bili i veći dio učenjaka koji su pregledali spravicu u
originalu u Zadarskom muzeju, a bilo je i svakojakih drugih nagađanja.
Bersa je ostao pri svome mišljenju da se ipak radi samo o sisaljci za
dojilje i daje slijedeće tumačenje tome mišljenju, suprotno onim koji su
vjerovali da bi se moglo raditi o spravici za pretakanje tekućina ili mo-
guće za štrcanje mirodijskih vodica, ili za kušanje vina.

Naš predmet u obliku staklenice sa čunjastim trbuhom naduvenog
kraja D nikako nije mogao služiti ulijevanju, već jedino usisavanju; u
obliku svijeni kraj C očito je tako načinjen da se može na nešto namjes-
titi; kut što ovaj kraj pravi znači da suprotni kraj D mora doći u dodir
s nečim što nije u istome pravcu u kojemu leži predmet, na koji će se
namjestiti kraj C. Čunjasti oblik kraja D i položaj njegova otvora naj-
zgodniji su za usta; kad se tome još prida da je dužina naše spravice 320
mm — odgovara potpuno srednjoj udaljenosti između usta i dojke u
žene, pa se prema tome zaista može raditi o spravici kojom su dojilje
same svoje mlijeko sisale bilo zbog preobilja, bilo s ma kojeg dru-
gog razloga, i to mećući kraj C na bradavicu, a kraj D na usta. Na
pravu liniju što spaja usta s dojkom pada okomito — naime pravim ku-
tom — linija kojom mlijeko izlazi iz bradavice; zato je kraj C ove sprave
uvinut na pravi kut, te pada okomito na liniju C—D staklene cijevi.

Autor se pita nije li u staro vrijeme bio u žena običaj da kad se
potreba pokaže same usišu svoje mlijeko i tvrdi, kad se običaj danas
sreta skoro svugdje u svijetu, biće da je bio i u staro doba.

Sada bismo mogli postaviti i pitanje nije li ta spravica mogla, kako
i sam Bersa nabacuje, služiti i »bilo s kojeg drugog razloga«, tj. da li
je mogla služiti na jednaki način kao što ga je i Amatus učinio da je
ugrijanim i razređenim zrakom izvukao uvrnute prsne bradavice, kojih
je žena sa boli htjela da osposobi za dojenje djeteta.

Te staklene cijevi više, na žalost, nema da bismo je mogli u origi-
nalu vidjeti, ali kako je opisana, vjerujemo da bi mogla biti sigurno tako
upotrebljena kako je Amatus svoj izum opisao i uspio izvući one uvrnu-
te mamile kojima je ženi dojenje osposobio i bolove u prsima odstranio.

Na gotovo posve sličan način, kako ga je inventivni Amatus tada uz
negativni tlak upotrebio u terapiji u Mlečanke, za izvlačenje uvrnutih
prsni bradavica, upotrebio ga je jednom zgodom i za liječenje natučene
i uvrnute, tj. uleknute lamele, na uslijed pada traumatski udarenoj dječ-
joj glavi (slika 5), što se je desilo zbog jačeg udara na lubanju (Cent. I.
Cur. 19). Taj slučaj — de calvaria reducenda, quae percussa et plicata

Slika 5. — Dečja glava.

antea fuerat — opisuje Amatus i navodi tačno kako je u male djevojčice
koja je na stepenicama pala i zadobila na lubanji blizu desne sljepoočnice
dosta jako uleknute kosti. Pri tome da nije bilo nikakvog jačeg krvaren-
ja, niti rana, nego samo da je uz jače natučenu kožu nastalo prilično
veliko i duboko udubljenje. Amatus navodi da je, vidjevši o čemu se ra-
di, naredio pozvanom kirurgu da postavi na odgovarajuće oštećeno mjes-
to vatrom jako zagrijanu — zažarenu — kupicu sa ugrijanim zrakom uz
negativni razrijeđeni zrak — cucurbitulam multa flamma ignitam admo-
vere loco affecto, iubeo — i zatim je još kasnije prepisao neku smjesu li-
jekova, pa je djevojčica za nekoliko dana bila ozdravila — intra pocos
dies sanitati fuit restituta. Zatim je još naredio (kako bi kasnije sve još
bolje ispalo i normalnije izgledalo) da se na dotično mjesto stavi flaster
— emplastrum — od betonike (ranilist, Stichus officin.). U sholiji te iste
kuracije spominje Amatus navod u knjizi Hipokrata o ranama glave i
smatra da je opće poznato da su kosti djeteta nježnije, jer da su jače
prokrvavljene i da se stoga lakše previjaju i teže lome i prekidaju, budu-
ći da nisu niti zbijene niti čvrste, a niti šupljikave — quia nec densa, nec
solida, nec antrosa sunt. Amatus nastavlja da je to uostalom već zapaže-

no bilo i u nekog dječaka koji je također iz visine pao i imao natučenu glavu i savijene i utisnute lamele lubanje. Taj je dječak na jednaki način bio liječen i uskoro bio ozdravio.

Uostalom, veli Amatus, postoji još i posebno izrađeni kirurški instrument kojim se može i u starijih ljudi koštane impresije, slomljene i savijene kosti izvući, infrakcije ispraviti i udubljenja izravnati.

Znamo da se već i pri spontanom rađanju čeda kod stanovitog tipa i suženja koštane zdjelice majke mogu zbog dugotrajnijeg pritiska desiti u toku evolucije djeteta također impresije lamele lubanje u žljebastoj ili žličastoj formi koje mogu biti opasne i smrtonosne po dječji život, a isto tako eventualno, ako su površne i bezopasne i plitke, mogu doživjeti i spontani ispravak — rastom samoga mozga, tokom nekoliko slijedećih mjeseci života djeteta.

Vraćajući se na završetku ovog izlaganja opet kratko i općenito na već prije navedenu Amatusovu pronicljivost, oštroomnost i sposobnost koju je i radom, kroz relativno kratko vrijeme, i u našem Dubrovniku mnogostruko dokazao, završili bismo navodima našeg vrlog medikohistoričara, Lavoslava Glesingera, najboljeg poznavaoča života i rada Amatusa, riječima: »U ovome kratkom vremenu, što ga je Amatus proveo u Dubrovniku, nije samo Dubrovnik imao velike koristi od njegova liječničkog rada, nego je i njemu boravak u tom gradu dao prilike da pridonese važna nova saznanja medicinskoj nauci. Nikada ranije, a i nikada kasnije, nisu Dubrovčani imali liječnika koji je po svojem znanju i po svojoj liječničkoj vještini bio ravan Amatusu. Od svih nekadašnjih dubrovačkih liječnika Amatus Lusitanus je jedini čije je ime ušlo u Panteon medicinskih velikana, kao jedan od najslavnijih liječnika svojega vremena i kao svjetao primjer svim kasnijim liječnicima«.

Literatura

J. L. Glesinger: Amatus Lusitanus i njegov liječnički rad u Dubrovniku (1556—1558). Zagreb—Beograd, 1940; — 2. R. Jeremić i J. Tadić: Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, II. Beograd, 1939; — 3. Leibowitz J. O.: Amatus Lusitanus on Sudden Death due to »Obstruction in the Hearth«, Journ. of the History of Med. XV 1960. — Amatus Lusitanus and the Obturator in Cleft Palates. Jour. of the History of Medic., XIII, 1957; — 4. Friedenwald H.: The Jews and Medicine Baltimore, 1944. Tom II; — 5. Grmek M. D.: Povijest medicine u Dubrovniku. Med. enciklopedija, III, Zagreb, 1959; — 6. Falloppio G.: Observationes anatomicae. Venetiis, 1561; — 7. Atti del XXI Congr. Intern. di Storia della Medicina, Siena, Italy, 1968. Symposium Amati Lusitani. pag. 1769—1802. Leibowitz, J. O.; Lopes Dias, J.; Tavares de Sousa, A.; De Paiva Boleo, J.; — 8. Samoggia L.: Aspetti del pensiero scientifico di Amato Lusitano. Pagine di Storia della Medicina. Anno X. No. 3, 1968; — 9. Spomenica: IV. Centenario de Joao Rodrigues de Castelo Branco — Amato Lusitano (Castelo Branco) 1968; — 10. Rešetar M.: Amat Lusitanac, dubrovački lekar XVI veka. Brankovo kolo, 1900; — 11. »Strena Buličiana«, Zagreb—Split, 1924, pag. 127/128.

AMATUS LUSITANUS AND HIS INVENTION OF A GLASS SUCTION DEVICE FOR LACTATING WOMAN AND CORRECTION OF A DEPRESSED FETAL SKULL DUE TO A TRAUMA

Erich ROSENZWEIG

Following a few brief autobiography details about the renaissance polyglottic physician Amatus Lusitanus and his botanic and medical works "Curationum

Medicinalium Centuria Septem", there are mentioned some of Amatuses interesting therapies and scientific data and even some of proper diagnosed diseases in our Dubrovnik (cardiac infarction, first correct description of a hearing organ) and also some inventions and constructions of medical apparatus and new methods of diagnosis and therapy. In the study is described Amatus's invention of a glass suction device for nursing mothers and treatment of inverted nipples in the case of a puerpera — this was unique in these times i.e. until then entirely unknown method. (Cent. Cur. 31).

In the study it is also mentioned "a glass suction device for nursing mothers" according to J. Bersa which was found in 1895 in our ZADAR terrain of an old Roman grave and also described in "Strena Buličiana" 1924, which could have been used not only for suction of excessive milk but also as a suction cup for inverted nipples and aid for the breast feeding of the baby. Amatus had used successfully this invention also in the case of a depressed skull caused by a fall on steps. This girl was quickly and completely cured by this method.